

Vägledning Utgåva 2 oktober 2024

Krigsplacering av medarbetare inom energisektorn

Det förändrade säkerhetspolitiska läget gör att Sverige har behov av att ytterligare bygga och fortsatt stärka vår totalförsvarsförmåga, (militära respektive civila försvaret). Trygg energiförsörjning är en grundförutsättning för totalförsvaret, såväl i fred som vid höjd beredskap.

Styrande regelverk

- Företag och arbetsgivar- respektive arbetstagarorganisationer har en skyldighet att på begäran av den myndighet som regeringen bestämmer (totalförsvarsmyndighet) delta i totalförsvarsplaneringen. Det framgår av 1 § lagen (1982:1004) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer, med flera, att delta i totalförsvarsplaneringen. Av 2 § samma lag framgår bland annat också att företag har en omfattande skyldighet att delta i totalförsvarsplaneringen och är skyldiga att lämna upplysningar om verksamheten i alla sina delar som behövs i planeringsarbetet.

I 1 § förordning (1982:1005) om skyldighet för näringsidkare, arbetsmarknadsorganisationer med flera att delta i totalförsvarsplaneringen framgår vilka myndigheter som kan begära företags medverkan i enlighet med ovan nämnda lag. Både Svenska kraftnät och Statens energimyndighet anges i paragrafen.
- Av lagen (1994:1809) om totalförsvarspflicht framgår bland annat vilka som omfattas av totalförsvarspflicht och vilka instanser som får göra framställningar om krigsplacering. Av 4 kap. 5 och 7 §§ förordning (1995:238) om totalförsvarspflicht följer att bl.a. Affärsverket svenska kraftnät och Statens energimyndighet kan göra framställningar om krigsplacering.
- För de fall krigsplacering innebär att en person genom sin funktion i organisationen får ta del av sådana uppgifter som förutsätter en inplacering i säkerhetsklass i enlighet med bestämmelser i säkerhetsskyddslagen (2018:585) blir den lagen tillämplig. Lagen gäller för den som till någon del bedriver verksamhet som är av betydelse för Sveriges säkerhet eller som omfattas av ett för Sverige förpliktande internationellt åtagande om säkerhetsskydd..

I ett läge där beredskapen skulle höjas ska totalförsvarets behov av el, drivmedel, energigas, fjärrvärme och fjärrkyla kunna tillgodoses. Nedan kallar vi det fortsättningsvis för energi.

För att driva produktion, nät och tjänster behövs personalstyrka. Energimyndigheten och Svenska kraftnät har därför tagit fram den här vägledningen för att underlätta personalplaneringen inför höjd beredskap.

Sveriges totalförsvar

Totalförsvar är all verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig. Totalförsvaret består av militär verksamhet (militärt försvar) och civil verksamhet (civilt försvar). Under högsta beredskap är totalförsvar all samhällsverksamhet som då skall bedrivas.¹

Det militära försvaret består av Försvarsmakten och Hemvärnet samt ett antal ytterligare myndigheter som har till huvuduppgift att stödja det militära försvaret. Försvarsmakten försvarar Sveriges territorium, och Sveriges gränser.

Civilt försvar handlar om hela samhällets motståndskraft vid krigsfara och krig. Begreppet innefattar den verksamhet som bedrivs av statliga myndigheter, kommuner, regioner, företag, frivilligorganisationer, enskilda och det civila samhället med flera och de aktiviteter som de innan vidtar för att förbereda Sverige för krig. Arbetet syftar till att skydda civilbefolkningen och att exempelvis sjukvård och transporter fungerar vid krigsfara och krig. Det civila försvaret ska också kunna stödja Försvarsmakten och hemvärnet.²

Från och med att regeringen beslutar om att det råder skärpt eller högsta beredskap är det enbart samhällsviktig verksamhet som är av betydelse för totalförsvaret³ som ska bedrivas. För energisektorn anser Svenska kraftnät och Energimyndigheten

¹ 1 § Lag (1992:1403) om totalförsvar och höjd beredskap.

² Totalförsvar och civilt försvar (msb.se)

³ Arbetet med att peka ut samhällsviktig verksamhet som är av betydelse för totalförsvaret, viktig samhällsfunktion och samhällsviktig verksamhet är pågående och har kommit olika långt i olika områden. Arbetsgivare behöver dock inte invänta ett utpekande för att påbörja processen och att anmäla krigsplaceringar av sin personal till Plikt- och prövningsverket. Se mer i bilagan Urvalsprinciper.

att det för berörda företag innebär att de ska kunna fortsätta producera, distribuera och sälja sina produkter samt styra och överföra energi inom samt till och från Sverige. Företagen behöver ställa personal till förfogande för samverkan och rapportering av lägesbild och ha en organisation för verksamheten i höjd beredskap.

Personalplanering inför höjd beredskap

En viktig del i planeringen av det civila försvaret är personalplanering. Berörda myndigheter pekar ut den övergripande verksamhet som ska bedrivas under höjd beredskap utifrån vilka viktiga samhällsfunktioner⁴ som ska upprätthållas och i samarbete med branschorganisationer och företag på en mer detaljerad nivå.

Vilka företag som får krigsplacera personal beror av relationen till ”det allmänna”⁵. Företagen det gäller är de som behöver medverka vid planering och utveckling av totalförsvaret. Vid frågor om krigsplacering ska företag som bedriver elproduktion, eldistribution (nät) och elhandel vända sig till Svenska kraftnät och företag inom områdena energigas, fjärrvärme/kyla och drivmedel vänder sig till Energimyndigheten.

Beslut om krigsplacering fattas av Plikt- och prövningsverket efter framställning från bland annat statliga myndigheter, kommuner, regioner, bolag, föreningar och samfälligheter.⁶ Verket har ansvar för register och kontroll så att ingen person har mer än en krigsplacering. Om en person redan är krigsplacerad och ytterligare en aktör vill krigsplacera personen hos sig ska dialog ske parterna emellan för att ta reda på var personen gör bäst totalförsvarsnytta.

⁴ För definitioner och mer information, se MSB:s vägledning om samhällsviktig verksamhet <https://www.msb.se/sv/publikationer/metod-for-identifiering-av-samhallsviktig-verksamhet/>

⁵ Det allmänna = det vill säga stat, kommun eller region.

⁶ Lag (1994:1809) om totalförsvarsplikt 3 kap. 15 §.

Checklista

Här är en checklista på hur ett företag kan identifiera vilka funktioner som kan bli aktuella att krigsplacera. Den omfattar förslag på övergripande åtgärder. Checklistan är inte fullständig, utan ska ses som ett hjälpmedel.

1. Börja med att se över kontinuitetshantering
 - Identifiera den kritiska verksamhet som inom den egna organisationen behövs för att upprätthålla den viktigaste funktionaliteten och de viktigaste leveranserna även vid störningar, svåra påfrestningar även krig.
 - Kartlägg vilka funktioner som behövs för att upprätthålla den identifierade kritiska verksamheten.
 - Identifiera även externa underleverantörer och konsulter som upprätthåller en kritisk funktionalitet för verksamheten. Dessa företag bör också krigsplacera personal med syfte att understödja samhällsviktig verksamhet som har betydelse för totalförsvaret. Företag som ska bedriva verksamhet under höjd beredskap ska därför anmäla in underleverantörer man är beroende av för sin funktionalitet (anges också med organisationsnummer). I det fall det är utländska företag och personalen inte är svenska medborgare behövs planering för alternativa lösningar.
 - Gör en förteckning över nödvändig personal som innehar de funktioner som identifierats i punkten ovan.
 - Ta fram en rutin för hur förteckningen ska förvaras och vem som ansvarar för att uppdatera den vid exempelvis personalförändringar. Bedöm skyddsvärdet och dimensionera skyddsåtgärderna så att uppgifterna skyddas på rätt nivå. Förteckningen behöver i fredstid ses över minst en gång per år.

Kom ihåg att det kan förekomma uppgifter som är skyddsvärda vid all totalförvarsplanering. Varje organisation ansvarar för att identifiera, hantera, förvara och förmedla sådana uppgifter på ett sätt som uppfyller aktuell lagstiftning om till exempel säkerhetsskydd.

2. Gör en disponibilitetskontroll av den identifierade personalen
 - Kontakta Plikt- och prövningsverket för att teckna en överenskommelse om uppgifter för krigsplacering. Verket har register över alla som är krigsplacerade och kan stämma av er personalförteckning mot sitt register.
 - Plikt- och prövningsverket meddelar vilka personer som är tillgängliga (disponibla) och vilka som har krigsplacerats av någon annan aktör.
 - Om en person redan är krigsplacerad ska dialog föras med den myndighet/aktör som personen är krigsplacerad hos. Grundprincipen är att alla ska vara krigsplacerade där de gör mest nytta för totalförsvaret. Vid behov rådfråga Svenska kraftnät eller Energimyndigheten.
3. Informera varje person
 - Personer som krigsplacerats ska få beslutet skriftligen med en förklaring om innebörden samt var de ska inställa sig vid höjd beredskap.
4. Identifiera ytterligare behov
 - Ta reda på vilka ytterligare resurser som din verksamhet kan behöva i form av personalresurser för enklare arbetsuppgifter som inte kräver specifik utbildning eller erfarenhet inom arbetsområdet för att kunna upprätthålla sin viktiga samhällsfunktion. Arbetsförmedlingen anvisar sådana resurser när allmän tjänsteplikt träder i kraft.

Energimyndighetens och Svenska kraftnäts arbete med totalförvarsplanering

Som beredskapsmyndigheter⁷ har Energimyndigheten och Svenska kraftnät ansvar för att möta behoven av energi även när samhället utsätts för svåra påfrestningar. Genom föreskrifter, tillsyn, skyddsåtgärder, utbildningar, övningar och andra åtgärder bidrar vi till att samhället kan hantera alla typer av händelser – från kriser i fred till höjd beredskap och krig. Arbetet med att identifiera och genomföra åtgärder sker i samverkan med privata och offentliga aktörer.

⁷ Se förordning (2022:524) om statliga myndigheters beredskap.

Urvalsprinciper

Urvalsprinciper för samhällsviktig verksamhet som är av betydelse för totalförsvaret inom sektorn energiförsörjning

Med **samhällsviktig verksamhet** avses verksamhet, tjänst eller infrastruktur som upprätthåller eller säkerställer samhällsfunktioner som är nödvändiga för samhällets grundläggande behov, värden eller säkerhet. I det sammanhanget ska verksamhet förstås som ett vidare begrepp. Verksamhet, tjänst eller infrastruktur inkluderar exempelvis även anläggningar, processer, system och noder.

Viktig samhällsfunktion är en funktion som är nödvändig för samhällets grundläggande behov, värden eller säkerhet, till exempel omsorg av barn, betalningsförmedling och vägtransporter. De upprätthålls och säkerställs av samhällsviktiga verksamheter⁸.

Med **samhällsviktig verksamhet som är av betydelse för totalförsvaret** menas den samhällsviktiga verksamhet som är nödvändig för det civila och militära försvaret i händelse av höjd beredskap och krig. Det är den verksamhet som då ska prioriteras att säkerställas och upprätthålls för att kunna bedrivas. För mer information se MSB:s vägledning⁸.

Med samhällsviktig verksamhet som är av betydelse för totalförsvaret inom energiförsörjning⁹ avses bland annat:

- Produktion
- Raffinering
- Styrning
- Övervakning
- Infrastrukturägare
- Transmissionsnätägare
- Stödjande infrastruktur

Förutom ovan angivna kan också följande funktioner (verksamhet) räknas som samhällsviktig verksamhet som är av betydelse för totalförsvaret.

- Reparation
- Insatsvaror (tillgång och produktion)
- Drift, underhåll
- Distribution (transporter av varan)
- Lager
- Depå

⁸ MSB:s vägledning: Identifiering av samhällsviktig verksamhet: metod (msb.se)

⁹ Energimyndighetens och Svenska kraftnäts tolkning, juni 2022.

Viktiga samhällsfunktioner som upprätthåller den samhällsviktiga verksamheten inom energiförsörjningen¹⁰ och i det sammanhanget anses vara av betydelse för totalförsvaret. Nedan följer en nedbrytning av den totalförsvarsviktiga verksamheten för respektive energislag.

- **El**

- Produktion
 - Vattenkraft
 - Kärnkraft¹¹ (obs! enbart elproduktionsdelarna)
 - Vindkraft
 - Kraftvärme
 - Produktion och inköp av bränsle
- Distribution
 - Transmissionsnät
 - Regionala nät
 - Lokala nät
 - Utlandsförbindelser
 - Reparationsresurser
 - Elhandel
 - Elektroniska kommunikationer

- **Gas**

- Biogasproduktion
- Power 2 gas (P2G)
- Distribution
- Transmissionsnät (TCO)
- Distributionsnät (DCO)
- Stadsnät
- LNG¹²-terminaler
- Handel
- Balansansvar
- Reparationsresurser

- **Fjärrvärme och fjärrkyla**

- Produktion
- Anläggningar
- Handel
- Nät
- Biobränsle
- Reparationsresurser

- **Drivmedel**

- Import
- Distribution
- Produktion
- Raffinaderier
- Biobränsle
- Depå
- Försäljning
- Reparationsresurser

¹⁰ MSBs vägledning, Identifiering av samhällsviktig verksamhet: Lista med viktiga samhällsfunktioner (msb.se)- Identifiering av samhällsviktig verksamhet: lista med viktiga samhällsfunktioner (msb.se)

¹¹ Ansvaret för kärnkraftsproduktion är uppdelat mellan Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) och Svenska kraftnät, SSM utför tillsyn och ger tillstånd för att främja strålsäkerhet.

¹² Liquide natural gas.

Kontakt

Energimyndigheten

Telefon 016-544 20 00, krigsplacering@energimyndigheten.se

Svenska kraftnät

Telefon 010-475 80 00, beredskap@svk.se.

Plikt- och prövningsverket

Telefon 0771-24 40 30, kontaktcenter@pliktverket.se